

בל הוקס פמיניזם זה לכולם: פוליטיקה מכל הלב
 תרגום: דלית באום. חיפה: הוצאת פרדס. 2002. 123 עמודים.

שרון הלוי*

בל הוקס היא אחת ההוגות הפמיניסטיות הבולטות הכותבות כיום, והיא הנציגה הרהוטה ביותר של "הפמיניזם השחור" בארצות-הברית. ספר זה הוא הראשון מבין ספריה הרואה אור בעברית, והיא סוקרת בו את פועלן של התנועות הפמיניסטיות ומציגה בשפה נגישה וישירה את הסוגיות המרכזיות והשנויות במחלוקת, שבהן עוסקות התיאוריות הפמיניסטיות (ההבדלים בין נשים, אידיאל היופי והגוף הנשי, זוגיות והורות פמיניסטיות, חינוך, רוחניות, מיניות ועוד). הוקס אינה מתיימרת להציג כאן תזה חדשה (ולמען האמת היא חוזרת שוב ושוב אל טענות והגדרות שהציגה בספריה הקודמים), אלא מבקשת להגיש לקוראיה ספר בסיסי (בלי הערות שוליים), שהוא מעין מבוא לפמיניזם. הוקס מאמינה שכדי שהפמיניזם ייפך לרלוונטי ולמנוף לשינוי חברתי יש להפכו לנגיש לכל, במיוחד לאלה שאינם בקיאים בתאוריות הפמיניסטיות או בלימודי נשים ומגדר כדיסציפלינה. הצגה פופולרית זו של התאוריות הפמיניסטיות, מנקודת מוצא של "השכל הישר" (common sense), בלי שימוש מיותר בעגה מקצועית ותוך כדי מתן דוגמות ממשיות מחייה, היא פועל יוצא מאמונתה של הוקס. דיון בסוגיות סבוכות כאלה תוך כדי בחירה בסגנון כתיבה נגיש מאפיין את כתיבתן של הוגות פמיניסטיות שחורות אחרות (כמו המשפטנית פטרישה היל קולינס). בחירה זו חושפת לא פעם את הכותבות הללו לשבט הביקורת האקדמית, אך יתרונה בכך שהיא מזכירה לקוראיה את המקום שהפמיניזם צמח ממנו – "חייהן האמיתיים" והתנסויותיהן של נשים, ומחזירה אותו לשורשיו בפעילות בשטח (grassroots).

בל הוקס מציעה לקוראיה את ההגדרה הבאה של הפמיניזם: "פמיניזם הוא תנועה לסיום הסקסיזם, הניצול הסקסיסטי והדיכוי הסקסיסטי" (ע' 12). זוהי הגדרה רחבה ביותר, וניסוחה מנטרל חלק ניכר מן החששות וההתנגדות הראשונית של אנשים הבאים במגע עם התנועה הפמיניסטית ורעיונותיה. הגדרה זו מדגישה שפמיניזם אינו רצון להידמות לגברים או רצון להילחם בהם, אלא שאיפה לחיות בעולם נטול דיכוי, שבו אין אנו נותנים את ידינו (במשים או מבלי משים) לשכפול מבני הכוח המאפיינים חברה פטריארכלית, גזענית והומופובית. הוקס מתמקדת ביתרונות שהפמיניזם מציע לכל בני האדם, גברים ונשים כאחד, ובאותה עת היא מודעת לנקודות התורפה של התנועה. הבדלי המעמד, הגזע והמיניות שפילגו את התנועה הפמיניסטית בארצות-הברית לא נשכחו, והוקס מקדישה לדיון בהם מקום חשוב בספרה.

הוקס מודעת לכך שנשים אינן קבוצה הומוגנית. "אחוות אחיות" (sisterhood) אינה דבר "טבעי", ויצירתה דורשת מחויבות אמיתית ומתמשכת, שבמהלכה נשים חייבות להתמודד עם ההומופוביה, הגזענות והמעמדיות שהפנימו במהלך חייהן. סירובן או חוסר יכולתן של נשים רבות להתמודד עם האופנים שבהם הן עשויות לדכא נשים אחרות יצרו תנועה מרובדת, הנמצאת בסכנת התפוררות. ראוי שלקחי מאבקים אלה יופנמו על-ידי קוראות וקוראים בישראל, שכן בשני העשורים האחרונים החלו הבדלים דומים לפלג בין חברות

* אוניברסיטת חיפה

התנועה בישראל (אשכנזיות-מזרחיות, יהודיות-פלסטיניות, סטרייטיות-לסביות). "מדיניות הרבעים" (ייצוג לאשכנזיות, פלסטיניות, מזרחיות ולסביות) אומצה כפתרון זמני על-ידי חברות התנועה בישראל, אך הדיונים החוזרים והנשנים בסוגיית ההבדלים בין הנשים מותרים טעם מר בפי רבות מן המשתתפות.

לגבי קורא/ת מן האקדמיה, אחת הסוגיות החשובות ביותר שבל הוקס מעלה היא נסיגת ההגות הפמיניסטית אל בין כותלי האקדמיה. אמנם הוקס מכירה בכך שהאקדמיזציה של לימודי נשים תרמה רבות ללגיטימציה של התחום, אך היא מתנגדת נמרצות לניכור הגובר בין התאורטיזציה והחשיבה הפמיניסטית לבין התנועה בשטח. לטענתה, אקדמיזציה זו נטלה מהתנועה הפמיניסטית את עוקצה הפוליטי והרדיקלי. הוקס רואה בנסיגה זו את אחד מכישלונותיו של הפמיניזם האקדמי, וסבורה כי "פוליטיקה אקדמית ורדיפת קריירה תפסו את מקומה של פוליטיקה פמיניסטית. תאוריה פמיניסטית שוכנה בתוך גטו אקדמי, מנותקת כמעט מן העולם החיצוני" (ע' 34). הוקס מסייגת מיד את ההאשמה הזאת וטוענת שאינה דורשת לנטוש את הפמיניזם האקדמי, אלא לגוון אותו באמצעות שימוש בפדגוגיה שונה, סגנונות כתיבה שונים, סוגי מדיה שונים ופנייה לקהלים שונים. גם טיעון זה הוא בעל חשיבות לקורא/ת בישראל, שתהליך הקמת תוכניות לימודי נשים ו/או מגדר נמצא בה בראשיתו. התסמינים הראשונים של אקדמיזציה זו כבר נתנו את אותותיהם, ובמקום לשכפל בלא מחשבה רבה את דפוסי התנהלות האקדמיה האמריקאית, מן הראוי לבחון אם כיוון זה הוא הרצוי למטרותיהן של חוקרות פמיניסטיות באקדמיה ולתנועה הפמיניסטית בכלל.

הספר אינו מחדש רבות לקוראות ולקוראים הבקיאים בתחום, אך כפי שציינתי, החידוש אינו מטרתה של הוקס. חולשתו היחידה של הספר היא שגם בפרק האחרון ("פמיניזם של חוון"), שבו התבקש חידוש כזה, הוא אינו הופיע. הוקס דורשת מקוראיה לדמיין חלופות לתרבות הפטריארכלית, ההומופובית והגזענית שאנו חיים בה, אך היא אינה מצהירה בכירור מהו חוונה. אולי החשש לנכר את קוראיה, שעמם הילכה עד כה בין הטיפות, הוא העוצר בעדה. גם הטקטיקה שהוקס מציעה לתנועה הפמיניסטית, בכדי לעצב חברה חלופית, כגון המרת חשיבתם של גברים בחשיבה פמיניסטית, גיוס משאבים והרחבת בסיס התנועה, אינה טקטיקה ייחודית ומקורית להוקס. אין הדברים הללו נאמרים כדי להמעיס בחשיבות הספר, במיוחד לגבי קוראים שתחום זה חדש להם. סטודנטיות שקראו את הספר נהנו מקריאתו, וניכר שהפנימו את עיקרי דבריו.

לסיכום, אין אלא לברך על תרגומו של ספר זה של הוקס, שראה אור באנגלית לפני שנתיים. הוא מתווסף לשורת יצירות מרכזיות בהגות הפמיניסטית שראו אור באחרונה בעברית (סימון דה בובואר, לוס איריגרי, ג'ודית באטלר ואחרות). זמינותן של יצירות אלה לקוראי העברית הוא שלב חשוב ביצירתה של מסה קריטית לקראת התגבשותה של הגות פמיניסטית מקומית. התרגום לעברית של דלית באום זורם וחף מטעויות. הוא מעביר את האיכויות המאפיינות את כתיבתה של הוקס, והדבר רק מוסיף להנאה הרבה המופקת מקריאתו.